

LUNDS
UNIVERSITET

Män som offer för sexuellt våld

En diskursanalys av svenska rättsfall där män fallit offer för sexuellt våld

Emmi Lind

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSG31

Termin: Vårterminen 2016

Handledare: Lena Halldenius & Emma Sundkvist

Omfång: 9114

Abstract

Studiens syfte är att genom ett urval av teoretiska utgångspunkter, undersöka de befintliga diskurserna i de svenska hovrätterna angående rättsfall där män fallit offer för sexuellt våld. Genom diskursanalys urskiljdes två huvuddiskurser i de sex rättsfallen: målsägandes fysiska, verbala eller icke motstånd, samt gärningsmannen som en "riktig man". Inom dessa kunde även ett antal underdiskurser synliggöras. Gärningsmännen i rättsfallen beskrivs i termer kopplade till manliga attribut, såsom dominerande och stark. I kontrast beskrivs offren i termer som snarare är kopplade till kvinnliga attribut, såsom svag eller hjälplös. Hovrätterna ställde diskurserna i relation till varandra för att förstå varför och hur en man kunnat falla offer för det sexuella brottet.

Problematiken är dock egentligen inte huruvida en man kan vara ett offer för sexuellt våld, för att genom analys av rättsfallen anses hovrätterna framställa männen som offer för handlingen de utsatts för. Men det blir problematiskt då mannens offerstatus ställs i relation till gärningsmannen och den rådande hegemoniska maskulinitets diskurs som råder. Istället för att vara en man och ett offer, blir mannen istället uppbyggd genom kvinnliga attribut, alltså en "icke-man", för att på så sätt kunna ha status som ett offer. En man kan vara en man eller en "icke man" med offerstatus.

Reproduktionen av de rådande diskurserna ses som en omedveten process från hovrätterna, vilket är särskilt problematiskt. Detta tydliggör att mannen som norm ses som naturlig istället för något som vidmakthåller diskurser och maktförhållanden i samhället. Utan ett ifrågasättande finns en risk att rådande maktstrukturer och diskurser gror sig djupare in i vad vi anser är det naturliga och detta leder till att både synen på män och kvinnor respektive offer och förövare blir allt mer problematiskt.

Nyckelord: man, offer, våldtäkt, sexuellt våld, diskurs, genus, maskulinitet, normer, gärningsman.

Innehållsförteckning

ABSTRACT	2
1. INLEDNING	4
1.1 Syfte och problemformulering.....	5
1.2 Avgränsningar.....	6
1.3 Material.....	6
1.4 Källkritik.....	7
1.5 Forskningsetiska bedömningar.....	7
2. TEORI	7
2.1 Genus & kön.....	8
2.2 Mannen som icke idealiskt offer.....	9
3. METOD	11
3.1 Diskursanalys.....	11
3.2 Kritisk diskursanalys.....	12
4. LITTERATURÖVERSIKT OCH TIDIGARE FORSKNING	13
5. ANALYS	15
5.1 De analyserade rättsfallen.....	15
5.2 Framstående diskurser.....	17
5.2.1 Offrets fysiska, verbala eller icke motstånd.....	17
5.2.2 Gärningsmannen = “en riktigt man”.....	20
6. DISKUSSION	22
Vidare forskning.....	25
REFERENSER	26
Litteraturförteckning.....	26
Rättsfallen.....	27

1. Inledning

Föregående termin skrev jag en uppsats där jag undersökte svenska polisens syn på offer respektive gärningsman¹ av människohandel för sexuella syften. Genom min analys kom jag fram till två huvudpoänger, för det första är det väldigt få män som utsatts för sexuellt våld som kunde ses sig själv som offer då majoriteten av männen var rädda att det skulle innebära att dem tappar sin maskulina identitet. För det andra kunde jag se hur mannen som offer för sexuella syften inom människohandel togs på mindre allvar av samhället än de kvinnor som blivit utsatta för liknande brott. Utifrån analysen och resultatet från tidigare uppsats har jag skapat en förståelse för de diskurser som existerar om maskulinitet och om mannen som offer för sexuellt våld. I kontrast till forskning om kvinnan som offer för sexuellt våld har mannen som offer för sexuellt våld kommit i skymundan.

Under senaste åren har dock allt fler försökt lyfta denna problematik och menar att våldtäkter mot män väldigt sällan klaras upp.² Trots detta så kan man se hur den debatt som förs i Sverige om våldtäktsbrott till stor del är könsbundet. Tystnaden kring manliga offer för sexuellt våld kan självklart bero på ett flertal olika anledningar, exempelvis att män i Sverige statistiskt sätt inte utsätts för våldtäkt i en större utsträckning. Men utifrån mina nämnda huvudpoänger från tidigare uppsats kan tystnaden också bero på att samhället och den utsatta mannen inte tror eller anser att män kan utsättas för just sexuellt våld. Detta leder således till att män som fallit offer för sexuellt våld inte väljer att anmäla det brott dem blivit utsatta för. Enligt Brottsförebyggande Rådet var antalet anmälda våldtäkter under år 2014 6700 stycken och manliga offer är cirka fem procent av

¹ Jag kommer att använda mig av ordet gärningsman i uppsatsen då förövarna i de analyserade rättsfallen endast är män.

² Aftonbladet, "Våldtäkt mot män klaras sällan upp", December 21, 2015, (Hämtad 2016-05-29) <http://www.aftonbladet.se/senastenytt/ttnyheter/inrikes/article21979087.ab>

Sveriges Radio, "Våldtäkt mot män klaras sällan upp" December 21, 2015, (Hämtad 2016-05-29) <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=161&artikel=6331412>

Svenska Dagbladet "Våldtäkt mot män klaras sällan upp", December 21, 2015, (Hämtad 2016-05-29) <http://www.svd.se/valdtakt-mot-man-klarar-sallan-upp>

dessa.³ Kvinnor är utan tvivel överrepresenterade i statistiken, dock är inte fem procent av 6700 anmälda våldtäkter ett obefintligt antal. Därav kan inte tomheten av en diskussion kring män som fallit offer för våldtäkt rättfärdigas genom argumentet att män inte utsätts i en större utsträckning.

1.1 Syfte och problemformulering

Att poängtera att män kan bli offer för sexuellt våld kanske inte är något sensationellt, men utifrån min egen samt andras forskning kring detta ämne är det ändå något som anses vidare bör stärkas och undersökas. Utifrån tidigare observationer inom detta ämne är min avsikt att uppmärksamma den än idag marginaliserade socialt konstruerade grupp “män” som på grund av rådande diskurser om offer och maskulinitet varken kan se sig själv som offer eller ses som offer av samhället. Studiens syfte är att genom ett urval av teoretiska utgångspunkter, undersöka de befintliga diskurserna i svenska rättsfall angående män som fallit offer för sexuellt våld. Ett mer övergripande syfte och förhoppning är att om samhällets kunskap om män som fallit offer för sexuellt våld ökar kan det leda till att fler, både offer och individer generellt, uppmärksammar och ifrågasätter dagens diskurser som anses vidmakthålla maktförhållanden i samhället. Förhoppningen är således att min uppsats kan vara ett steg mot att minska stigmat som existerar idag och därmed sträva mot ett samhälle som är mindre hotande för både män och kvinnor. De följande frågeställningarna kommer jag använda mig av för att nå uppsatsens syfte. Den första frågeställningen kommer att användas som utgångspunkt när jag genom en diskursanalys undersöker rättsfallen. Den andra frågeställningen kommer därefter att användas som grund i diskussions avsnittet.

Vilka är de framstående diskurserna i de valda rättsfallen där män fallit offer för sexuellt våld och hur framställs männen i dessa?

Utmanar hovrätterna de rådande diskurserna (som kommer presenterats genom tidigare forskning samt genom mina teoretiska premisser) kring män som fallit offer för sexuellt våld eller är porträtteringen av dessa män en reproduktion?

³ Brottsförebygganderådet, “Brott och Statistik: Våldtäkt och Sexualbrott”, Maj 10, 2016, (Hämtad 2016-05-29) <https://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/valdtakt-och-sexualbrott.html>

1.2 Avgränsningar

Jag har använt mig av både begreppet våldtäkt och sexuellt våld. Detta val motiveras genom att jag vid min sökning upptäckte att många rättsfall rubriceras som sexuellt våld vid sökningen men begreppet våldtäkt har sedan använts som rubriceringen i rättsdokumenten. Jag hade först tänkt att endast använda mig av begreppet våldtäkt men då detta begränsade mina träffar vid sökningen efter relevanta rättsfall så valde jag att utvidga min sökning även till sexuellt våld. Jag har valt att endast studera fall där offret är en man och är över femton år. Avgränsningen beror på att offer under femton år klassificeras som våldtäkt mot barn.⁴ Jag kommer även utesluta kvinnliga offer då jag anser att dessa, precis som offer under femton år, är mer uppmärksammade inom forskningsfältet samt i den våldtäktsdebatt som förs i Sverige idag. Jag har även valt att avgränsa mig till ett land, i detta fall Sverige. Jag har gjort detta val då det är just den svenska diskursens utseende jag vill framhäva och vidare undersöka. Att avgränsa sig till enbart ett land och manliga offer över femton år har lett till svårigheter att hitta fall som passar syftet med undersökningen. Jag har funnit ett stort antal rättsfall där kvinnor och offer under femton år blivit utsatta för sexuellt våld, detta i kontrast till fall med män över femton år som jag endast funnit ett antal. Trots detta är min förhoppning att kunna genomföra en innehållsrik undersökning med det material jag funnit och valt att använda för att nå syftet med uppsatsen.

1.3 Material

På grund av mina avgränsningar har urvalet av rättsfall varit begränsat och därav är min uppsats kvalitativ i sitt slag då endast sex domar kommer användas som material. Rättsfallen som kommer att analyseras kommer från svenska hovrätter. Valet att studera fall tagna ur hovrätten motiveras genom att dessa dokument ofta är mer detalj- och innehållsrika i jämförelse med andra rätter. För att finna mitt primärmaterial har jag använt mig av hemsidorna Karnov och Zeteo, två rättsdatabaser för juridisk basinformation. Orden som presenteras nedan har lett mig till de rättsfall som kommer att användas som primärmaterial. Jag har sökt på orden var för sig och i kombination med varandra för att hitta relevant material:

våldtäkt, sexuellt våld, manligt offer och man.

⁴ Sveriges Riksdag, Brottsbalk, 1962:700-2016:348, (Hämtad 2016-05-20) https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700

Trots ordavgränsning vid sökningen genererades hundratals fall med kvinnor och individer under femton år som fallit offer för sexuellt våld. Tillsist fann jag de sex fall jag har valt att använda mig av denna uppsats. En förhoppning var att finna rättsfall där målsäganden var en man och gärningspersonen en kvinna. Endast ett sådant fall kunde urskiljas i sökningen, dock var målsäganden under femton år i detta fall, således var rättsfallet inte användbart för att nå syftet med min uppsats.

1.4 Källkritik

På grund av relativt lite primärmaterial kommer min analys och slutsats inte vara representativt för alla män och inte heller alla rättsväsenden i Sverige. Men det tros ändå vara tillräckligt för att jag skall kunna nå mitt syfte och eventuellt synliggöra den problematik som existerar kring män som offer för sexuellt våld. Tillsammans med tidigare forskning, metod och mina teoretiska premisser är min förhoppning att min uppsats kunna bidra med betydelsefulla slutsatser kring mannen som offer för sexuellt våld till det akademiska fältet.

1.5 Forskningsetiska bedömningar

Statistiskt sätt är det fler kvinnor och individer under femton år som utsätts för sexuellt våld. Att studera män som utsatts för sexuellt våld kan således ifrågasättas. En studie som fokuserar på män som offer för sexuellt våld kan tänkas bli sedd som ett försök att förminska statistiskt mer utsatta grupper i samhället. Mitt val att studera män som fallit offer för sexuellt våld är inte i syfte att förminska problematiken kring andra individer som fallit offer för sexuellt våld. Valet av ämne är en förhoppning att anta och handskas med våldtäkts-problematiken ur en ny vinkel då dagens diskurs tenderar att exkludera män som offer⁵ och detta tros leda till negativa konsekvenser för inte endast de utsatta männen utan också andra individer i samhället. Min utgångspunkt i denna uppsats är mina huvudpoänger från tidigare forskning, vilket är att både mannen som offer själv och samhället har svårt att se mannen som ett offer när det handlar om sexuellt våld.

2. Teori

I följande avsnitt kommer jag att presentera mina teoretiska utgångspunkter, det perspektiv jag har valt att använda när jag undersöker mitt primärmaterial. För att fånga det som jag vill undersöka så

⁵ MacKinnon, Catharine A., 1991, *Plädering för en feministisk rättsteori*, Kvinnovetenskaplig tidskrift., 12, s.21.

har jag valt att använda olika teoretiska premisser för att utforma ett eget teoretiskt perspektiv som således kommer att användas för att analysera och diskutera mitt primärmaterial. Jag kommer att använda mig av delar ur dessa författares teoretiska perspektiv som lämpar sig till min analys av sexuellt våld mot män. Jag kommer avsluta avsnittet med att förklara varför jag valt dessa teoretiska perspektiv och varför dem är relevanta för min uppsats.

2.1 Genus och kön

Ofta beskrivs genus som de sociala eller psykologiska skillnader mellan könen som orsakas av de biologiska skillnaderna mellan dessa. Författaren Raewyn Connell menar dock att definitionen är felaktig då den ställer kvinnligt och manligt som motpoler och bortser från det faktum att grupperna inte är homogena. Problemet är att de biologiska skillnaderna mellan könen anses resultera i kulturella och sociala konsekvenser, men egentligen är det sociala praktiker som resulterar i dessa konsekvenser.⁶ I sin bok *Om Genus* definierar genusforskaren istället genus som en struktur av sociala relationer där exempelvis de kulturella kategorierna "kvinnor" och män" skapas.⁷ Dessa två kategorier är vidare sammanlänkade till ett system av tolkningar och föreställningar om hur en kvinna respektive man skall och bör vara. Skapandet av genus är alltså inte kontrollerat av människan utan skapas varje dag genom starka existerande regler i relationer mellan individer. Genom att människan vet vilka handlingar som får olika konsekvenser så agerar människor indirekt i linje med de regelstyrda relationsmönster, alltså så formar även människans handlingar de regelstyrda relationsmönster. Utseendet av genusstrukturen i samhället är alltså något som kontinuerligt reproduceras, upprätthålls och styrs av människors handlingar. Föreställningarna som skapats genom diskurser i samhället har reproducerats från långt tillbaka i tiden och dess innebörder går utöver de faktiska biologiska skillnaderna.⁸ De biologiska skillnaderna mellan könen ger konsekvenser, exempelvis orättvisor mellan könen som påverkar både män och kvinnor.⁹ Genus kan därav förstås som ett nyckelbegrepp för att förstå hur ojämställdhet uppstår mellan könen genom socialt konstruerade maktförhållanden. Den hegemoniska maskulinitets diskurs som skapats genom genusstrukturen reproducerar männens makt i samhället genom olika institutioner.¹⁰ Genus är alltså

⁶ Connell, Raewyn, 2009, *Om Genus*, Daidalos: Göteborg. s.19-20.

⁷ Connell, 2009, s.69.

⁸ Connell, 2009, s.89.

⁹ Connell, 2009, s.77.

¹⁰ Connell, 2009, s.82.

något som skapas av människan i samhället och påverkar oss därefter. Eftersom rättsväsendet är en del av samhället har därav genus betydelse i de svenska hovrätternas handlande.

Även Cathrine MacKinnon poängterar i sin *Plädering för en feministisk rättsteori* att att kvinnan inte är jämlik mannen och att kvinnor behandlas ojämnt just på grund av sitt biologiska kön som genus är kopplat till. Denna skapade ojämlighet mellan mannen och kvinnan är socialt och politiskt institutionaliserade. Sveriges rättsväsende medverkar aktivt i att omvandla uppfattningar om kön till något konkret och verkligt. Sverige har genom lag byggt in den manliga sociala makten i rätten.¹¹ Dessa lagar säger att skydda samtliga samhällsmedlemmar¹² men det är tydligt hur rättsväsendet återspeglar samhällets mansdominans och därav upprätthåller könsmaktsordningen. Alltså framstår mansdominansen via lagen som en del av verkligheten, det normala, och inte som en ensidig konstruerad och påtvingad ordning som gynnar den dominerande gruppen. Den fungerar som en objektiv norm som döljer att den hegemoniska maskuliniteten härskar över de individer som inte kvalificerar inom den gruppen.¹³

2.2 Mannen som ett icke idealiskt offer

Utifrån de teoretiska premisserna kring den hegemoniska maskulinitet som råder bidrar det vidare till hur mannen som faller offer för sexuellt våld ser sig själv och blir sedd av samhället. Nils Christies teori "det idealiska offret" grundar sig i allmänna föreställningar om hur ett offer bör vara, alltså en koppling mellan samhällsnormer och själva begreppet. Med det idealiska offret menar Christie att det finns individer som lättare får full offerstatus än andra. För att uppnå denna status menar författaren att ett antal förutsättningar och karaktärsdrag måste stämma överens, närmare bestämt sex kriterium:

- Offret är svagt eller sårbart
- Offret är upptaget med ett respektabelt projekt.
- Offret befinner sig på en plats som denne inte kan klandras för.
- Offret skall vara tillräckligt starkt för att göra sin röst hörd och kunna hävda sin offerstatus.

¹¹ MacKinnon, 1991, s.16.

¹² MacKinnon, 1991, s.19.

¹³ MacKinnon, 1991, s.16.

- Förövaren är stor och ond.
- Förövaren är okänd för offret och det existerar således ingen personlig relation mellan dem.¹⁴

Sexuellt våld drabbar nästan uteslutande kvinnor och det har därför systematiskt behandlats som något som skiljer könen åt. Dock menar MacKinnon att det i själva verket är ett uttryck för kvinnors socialt bestämda underordning. Sexuellt våld är ett bevis för och ett praktiskt uttryck för kvinnans låga status; kvinnan är offret, och detta definierar och stigmatiserar både det kvinnliga och manliga könet som socialt kön.¹⁵ Att kvinnan som socialt kön kopplas till en underordnad position är att sexuellt våld inte anses som något som kan drabba mannen¹⁶ och detta är tydligt utifrån Christies kriterium för det “idealiska offret” respektive “idealiska gärningsmannen”. Det krävs en tydlig dikotomi mellan offer och förövaren,¹⁷ den “idealiska gärningsmannen” kan alltså inte likna det offret och vice versa.¹⁸ Då både offret och gärningsmannen är män i de analyserade rättsfallen blir således denna behövda dikotomi särskilt intressant och problematisk.

Maud Eduards menar vidare i *Våld utan gränser: om krig och hotad manlighet* att utifrån dagens diskurs av den idealiska maskulina identiteten blir en man som offer för sexuellt våld feminiserad, vilket ofta kan vara hotfullt för män som försöker behålla sin maskulina identitet. Utifrån den hegemoniska maskulinitets diskurs som idag råder ses alltså en man som utsätts för våldtäkt inte som en man.¹⁹ Rädslan för en man att vara ett offer är just att då bli betraktad med feminina attribut, alltså som en “icke man” förstärks på grund av samhällets sociala förväntningar på att män måste bekräfta sin maskulinitet för att få ingå i kategorin “man”. När en man känner att hans maskulinitet är hotad leder till att mannen måste hävda sig för att försöka förbli inräknad i gruppen “man”.²⁰ Den maskulinitets hegemoni som idag råder säkrar underordningen av alla andra grupper i samhället som inte passar in på “ideal bilden” av vad och hur en “riktig man” är eller bör vara. Män som inte

¹⁴ Christie, Nils, 2001, *Det idealiska offret, Det motspänstiga offret*, Red. Malin Åkerström, Ingrid Sahlin, Studentlitteratur, Lund. s.47-48.

¹⁵ MacKinnon, 1991, s.22.

¹⁶ MacKinnon, 1991, s.21.

¹⁷ Christie, 2001, s.54.

¹⁸ Christie, 2001, s.55.

¹⁹ Eduards, Maud, 2004, *Våld utan gränser: om krig och hotad manlighet* I red Y. Svanström och Östberg, K.: *Än män då? Kön och feminism i Sverige under 150 år*. Atlas, Stockholm. s.256-259.

²⁰ Eduards, 2004, s.262.

passar in på beskrivningen, exempelvis ett manligt offer för sexuellt våld, visar hur den rådande hegemonin inte endast påverkar exempelvis kvinnor negativt utan även de män som faller utanför denna upphöjda norm.

Att samhället och män själva inte kan ses som offer för sexuellt våld reproducerar de existerande diskurserna. För att utmana de rådande diskurserna kring maskulinitet, offer och gärningsman anser jag att det är viktigt att arbeta från flertal vinklar och denna uppsats är mitt försöka att bidra till social förändring och ifrågasätta de rådande maktförhållandena. I kommande avsnitt presenteras metoden som valts för att analysera rättsfallen. De teoretiska premisserna är tätt sammanlänkade med den valda metoden då diskursanalys är ett helt paket med premisser som måste accepteras. Den kritiska diskursanalysen innehåller premisser om språkets roll i den sociala konstruktionen av världen.²¹ De grundläggande premisser som metoden innefattar utvecklas genom de teoretiska premisserna som presenterats ovan. Metoden kommer användas för att synliggöra diskurser i rättsfallen för att sedan använda det teoretiska ramverket för att analysera det som hittats genom diskursanalysen.

3. Metod

3.1 Diskursanalys

Begreppet diskurs är väldigt komplext och därför kan en diskursanalys få väldigt skilda analyser. En gemensam betydelse för diskursanalyser är att belysa vad som är styrande i samhället då diskurser upprätthåller en politisk ordning då den minimerar berättelser från individer som inte ingår i den dominanta samhällsgruppen. Diskurser är således förbundna med makt och är därför normskapande.²² Diskursanalys vilar på en socialkonstruktionistisk grund²³ och vid val av diskursanalys är det viktigt att förstå hur vissa grundläggande teoretiska premisser måste accepteras. Den första premissen innebär en kritisk inställning till kunskap som på något sätt anses vara självklar, till exempel kritisk inställning till det faktum att män inte kan vara offer för sexuellt våld. Den andra premissen är att vår kunskap är historiskt och kulturellt präglad och därav föränderlig över tid. Alltså är normer och diskurser som idag existerar kring män som offer för sexuellt våld

²¹ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s.10.

²² Bergström, Göran & Boréus, Kristina, 2005, *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Studentlitteratur, Lund. s.306-307.

²³ Ett samhällsvetenskapligt perspektiv på samhället som socialt konstruerat av människor i samspel med varandra.

möjliga att förändra. Den tredje premissen visar sambandet mellan kunskap och sociala processer som innebär att människans sätt att uppfatta världen skapas och upprätthålls i sociala processer. Det är alltså vi människor som har skapat dessa diskurser som existerar i samhället och det är vi människor som upprätthåller dessa, och som MacKinnon görs detta ofta av och för den dominanta gruppen i samhället.²⁴ Den sista premissen visar sambandet mellan kunskap och social handling, vilket innebär att en viss världsbild gör vissa former av handlingar naturliga och andra otänkbara.²⁵ Under historiens gång har människan länge kopplat begreppet offer med kvinna, och förövare med man. Detta har skett samtidigt som man förstärkt bilden av vad som är maskulint respektive feminint, och allt detta har frodats i en patriarkal värld, där alla förutom män är underordnade, men också de män som faller utanför den skapade normen för gruppen "män".

3.2 Kritisk diskursanalys

Det finns olika diskursanalytiska inriktningar och bland dessa har jag valt att använda en metod som är inspirerat av Norman Faircloughs kritiska diskursanalys. Syftet med den valda metoden är att klarlägga diskursens roll i samhället då Fairclough menar att diskursiva praktiker både formar och speglar sociala strukturer i samhället. Ett ytterligare syfte med den valda metoden är att bidra till social förändring för att få mer jämlika maktförhållanden, vilket anses passa för mitt valda ämne och även teoretiska premisser.²⁶

Genom nog läsning och analys av textens egenskaper av rättsfallen kommer jag urskilja de framträdande diskurser som sedan kommer vara min utgångspunkt i min analys. Utifrån de funna diskurser ur rättsfallen skall jag sedan i det analytiska kapitel betrakta den analyserade texten som en form av social praktik, alltså att texterna i rättsfallen relateras till en omgivande kontext, diskursiv praktik. Detta kommer jag att utföra genom att mitt resultat ur analysen ställs i relation till både min tidigare valda forskning om män som fallit offer för sexuellt våld men även i relation till mina teoretiska utgångspunkter. Detta möjliggör att se konsekvenserna av hovrätternas porträttering. Diskursanalysen har som ambition att studera vilka föreställningar det finns om i detta fall män som fallit offer för sexuellt våld, även att analysera mönster som finns i dessa föreställningar och även vilka konsekvenser dessa diskurser leder till.²⁷ Detta gör denna form av

²⁴ MacKinnon, 1991, s.16.

²⁵ Börjesson, Mats, 2003, *Diskurser och konstruktioner: En sorts metodbok*, Studentlitteratur, Lund. s.15.

²⁶ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s.68.

²⁷ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s.90-91.

metod användbar för syftet med min uppsats. Genom att analysera vad som sägs av hovrätterna i dokumenten genom ordval och uttryckssätt har således diskurser framträtt.

4. Litteraturöversikt och tidigare forskning

Kvinnor som offer för sexuellt våld har problematiseras i Sverige under en lång tidsperiod och vid sökandet av material fanns det betydligt fler fall med kvinnliga offer än manliga. Enligt Nathan W. Pino och Robert F. Meier är våldtäkt mot män ett av dagens samhälles minst diskuterade brott.²⁸ Under de senaste åren har dock allt fler intresserat sig för detta område och det grundar sig i att de flesta menar att deras ökade intresse för män som offer för sexuellt våld är på grund av brist på material. Därför har jag valt att även nämna internationell forskning, trots att dessa förhållanden och diskurser inte kan jämföras med svenska så anser jag ändå att den litteratur jag funnit är relevant för min uppsats då det poängterar det som jag också anser är problematiskt inom detta område.

Michelle Davies och Paul Rogers menar i sin granskning av forskningsläget att studier om män som utsatts för sexuellt våld visar hur manliga offer ofta tappar sin maskulina identitet och ses istället som homosexuella. Den homofobi som således skapas bidrar till att män som utsatts för våldtäkt ges en mer negativ bild av samhället än kvinnor som faller offer. Vidare menar författarna att det nuvarande forskningen fokuserar mycket på att män, mer ofta än kvinnor, själva får skulden för övergreppet. Detta kan tänkas bero på maskulinitets normen som råder säger att en individ som tillhör den socialt konstruerade gruppen ”man” ska kunna försvara sig. Trots att ämnet kring män som offer för sexuellt våld uppmärksammas allt mer så menar författarna att det är en lång väg att gå för att minska stigma kring män och offerskap.

Hans Knutagård har i sin artikel *men du har ju blivit våldtagen: om våldtagna mäns ordlöshet* intervjuat arton män som utsatts för sexuellt våld av andra män och författaren framför i sin artikel de intervjuade männens upplevelser. Han menar att män som fallit offer för våldtäkt befinner sig i en situation där det idag inte existerar några ord. På grund av den tystnad som råder i samhället och utan egna ord att uttrycka sig är dessa män osynliga i samhället och de kan på så sätt inte processa sina upplevelser av sexuellt våld genom att söka professionell hjälp. Författarens rapport har varit

²⁸ W.Pino, Nathan & F. Meier, Robert, 1999, *Gender Differences in Rape Reporting*, Sex Roles, Vol. 40, Issue 11, s.981.

användbar för mig då det hjälpt mig att sätta mig in i ämnet. Jag anser att Knutagårds artikel, genom att fokusera och lyfta männens historier, är ett sätt att utmana de rådande normerna och diskurserna som existerar i samhället idag. Hans artikel fick mig att undra om det finns flera sätt att ta sig an problematiken kring män som offer för sexuellt våld. Knutagård trycker på det faktum att dessa män har inte möjlighet att uttrycka sig för att det i dagens samhälle inte existerar några ord. Därför tror jag att det är lika viktigt att undersöka samhällets inställning till manliga offer precis som det manliga offrets egna upplevelse.

Författaren Karen Weiss menar i sin artikel *Male Sexual Victimization: Examining Men's Experiences of Rape and Sexual Assault* att samhällets normer angående maskulinitet är en av de största anledningarna till varför män som offer för sexuellt våld allt för ofta glöms bort. Författaren poängterar att det inte är någon skillnad om en man blir utsatt jämfört med en kvinna. Däremot är det större sannolikt att en kvinna anmäler och söker hjälp än att en man gör det. Weiss har precis som Hans Knutagård studerat mäns berättelser som fallit offer för våldtäkt och det mest relevanta för min uppsats som författaren funnit är att män oftast sätter händelsen i relation till maskulint beteende, exempelvis att slå tillbaka om någon försökt våldta dem. Ett annat beteende är att vara full, vilket kan vara en anledning till att mannen tappat kontrollen och därför blivit utsatt. Det krävs alltså en förklaring från den utsatte mannens sida till att varför våldtäkten skedde. Författaren menar att genom detta resonemang är det möjligt för utsatta män att behålla sin maskulina identitet. De män som väljer att inte anmäla kan då säga att de slog tillbaka, tog hand om det som en "riktig man".

Elizabeth Monk-Turner och David Light skriver om problematiken för män att söka hjälp som blivit utsatta för våldtäkt i sin artikel *Male sexual assault and rape: Who seeks counselling?*. Artikeln är särskilt relevant för min uppsats då denna artikel tillskillnad från de andra främst undersöker bristen på hjälp och förståelse från samhällets sida. Det finns organisationer för utsatta män att vända sig till men män söker sig inte till dessa i större utsträckning och författarna menar att det finns flera anledningar till varför män inte söker hjälp i samma utsträckning som kvinnor. Den största anledningen till varför män inte söker hjälpen som finns är på grund av samhällets förutfattade meningar om män som blivit utsatta för sexuellt våld. En viktig poäng författarna för är att män har svårare att se sig själva som offer för våldtäkt då män inte stämmer överens med det som idag anses som det "idealiska offret".

Noreen Abdullah-Khan presenterar i sin bok *Male Rape* undersökningar där män som utsatts för sexualiserat våld intervjuas samt attitydundersökningar om föreställningar om män som sexualbrottsoffer. Abdullah-Khan menar att diskussionen kring våldtäkt mot män är omgiven av stereotypa föreställningar, varav de vanligaste är att enbart homosexuella män drabbas och att övergrepp mot män bara sker i fängelsemiljö. Abdullah-Khan menar också att sexuella övergrepp mot kvinnor och män på många sätt påminner om varandra, men bemöts av samhället på helt skilda sätt. Detta beror dels på att den feministiska rörelsen uppmärksammat problemet med kvinnor som fallit offer för sexuellt våld medan samma kamp inte har förts till förmån av de utsatta män. Precis som samtliga ovanstående forskare menar Abdullah-Khan att bristen på kunskap i samhället i helhet kring detta område har bidragit till att de utsatta männen inte får eller söker den hjälp dem behöver.

4. Analys

I detta avsnitt kommer jag först kortfattat presentera de valda rättsfallen. Gemensamt för alla rättsfallen är att det är män som offer och män som gärningsmän. Syftet med avsnittet är att ge en bakgrund till varje mål, för att på så sätt underlätta läsningen av den kommande analysen. Därefter kommer jag ingående analysera de funna diskurserna genom mina vetenskapliga premisser, för att sedan se om hovrätterna utmanar eller reproducerar dagens diskurser om maskulinitet och offerskap.

4.1 De analyserade rättsfallen

Nyköpings Tingsrätt beslut B221-05 samt Svea Hovrätt beslut B2732-05.

Målsäganden och den tilltalade, som inte kände varandra sedan tidigare träffades på en pub i Nyköping. Vid halv två-tiden lämnade de båda männen puben och skildes åt. Den tilltalade körde sedan ifatt målsäganden och erbjöd denna skjuts. Istället för att åka direkt mot den plats som var bestämt körde den tilltalade till en parkering. Både målsäganden och den tilltalade har lämnat sakliga redogörelser för vad som har hänt. Enligt målsäganden tvingades han till både anal och oralt samlag. Medan den tilltalade menar att det endast skedde oralt samlag och det var ömsesidigt. Det avgörande i fallet var undersökningen som gjordes på den målsäganden några timmar efter det att den aktuella händelsen skulle ha ägt rum där detta endast stämde överens med den målsägandes berättelse. Den tilltalade är dömd för våldtäkt till 3 års fängelse och skadestånd till den målsägande.

Södertörns Tingsrätt beslut B5419-08 samt Svea Hovrätt beslut B5161-08.

Målsäganden hade gått in i en port för att dela ut post då en okänd man går in efter honom in i porten. Den tilltalade mannen onanerade och hotade att målsägande skulle följa med honom. Målsäganden gjorde som den tilltalade sade då han uppfattade honom som aggressiv och ilsken. Målsäganden följde med den tilltalade in i hissen där övergreppet skedde. Den tilltalade mannen hotade målsäganden att han skulle döda honom om han berättar för någon. Dessa övergrepp skedde efter denna gång vid två andra tillfällen innan målsägande polisanmälde. Tilltalade dömdes till 2 år och 6 månaders fängelse, samt skadestånd till den målsäganden på 270 280 kronor.

Malmö Tingsrätt beslut B4481-09 samt Skåne och Blekinge Hovrätt beslut B1603-09.

Målsäganden och hans kompis trädde tilltalade när puben dem var på stängde. Målsäganden och hans vän följde med till Ulriks hem på efterfest. Kvällen slutade med att målsäganden somnade på soffan, hans kompis inte lyckades inte väcka honom och då Ulrik sade att det var okej att målsäganden sov över gick kompisen hem. Målsäganden vaknar sedan av att Ulrik både penetrerade honom med sin penis och utförde oralsex.

Varbergs Tingsrätt beslut B1786-11 samt Hovrätten för Västra Sverige beslut B4028-11.

Målsäganden har varit på efterfest hemma hos en kompis där denne druckit relativt mycket alkohol under kvällen och natten. Han var kraftigt berusad och låg och sov under eller i direkt anslutning till den påstådda gärningen. Målsäganden har uppgett att hans minnesbilder från händelsen är vaga, hans första minnesbild är från när han vaknar upp och ser hur den tilltalade "suger av" honom. Då målsäganden, den tilltalade och vittnen berättelser skiljer sig åt framstår övergreppet som tveksamt. Detta tillsammans med att man efter undersökning inte kunde finna något främmande DNA på den målsägandes ollon eller under penisens förhud. Resultatet ger inget stöd för att den tilltalade har gjort sig skyldig till den påstådda gärningen. Åtalet för våldtäkt ska därför lämnas utan bifall.

Solna Tingsrätt beslut B331-13 samt Hovrätt beslut B4345-13.

De två tilltalade männen hade tidigare, enligt målsägande både hotat och misshandlat målsäganden. Den anmälda våldtäkten skedde efter att de två tilltalade männen fört bort målsäganden med bil för att sedan slita sönder målsägandens kalsonger, hållit fast honom och med våld tryckt in handtaget på en spade och andra föremål i hans ändtarmsmyrning. Med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är gärningen jämförligt med samlag enligt hovrätten och de båda männen skall dömas till 4 år i fängelse trots att dem båda förnekar till brottet.

Värmlands Tingsrätt beslut 658-13 samt Hovrätten för Västra Sverige beslut B2605-13.

Målsägande var ensam hemma och berusad. Någon gång under den aktuella natten ringde han upp den tilltalade, som är vänner sedan tidigare, och frågade om han ville komma hem till honom. Då den tilltalade ej hade några pengar till taxi erbjöd sig målsägande att betala, vilket också skedde. När den tilltalade kommit fram till målsägande satte de sig vid datorn och drack. Det var hela tiden en god stämning mellan dem och efter en stund beslutade de sig för att gå och lägga sig. Målsägande lade sig i sin säng medan den tilltalade sov på soffan i vardagsrummet. Målsägande vaknade senare under natten av att något stack upp i hans ändtarm och när han öppnade ögonen såg han den tilltalade sitta hukad över honom och sög på hans penis. Hovrättens domslut innebär 2 år och 3 månaders fängelse för den tilltalade och skadestånd till den målsägande.

4.2 Framstående diskurser:

4.2.1 Målsägandes fysiska, verbala eller icke motstånd.

I samtliga domar är det tydligt hur diskursen kring mannens fysiska, verbala och/eller icke motstånd gentemot gärningsmannen handling har stort revelans och fokus. Denna diskurs är även den mest framträdande diskursen i de samtliga rättsfallen. Målsägandes inställning till händelsen visar sig på ett flertal sätt, och huruvida brottet utreds är mycket beroende av denna diskurs. Både verbalt, fysisk och icke motstånd har funnits de de analyserade rättsfallen. Målsägandes handling eller icke handling anses visa på dennes inställning till händelserna. Följande exempel visar hur männen som blivit utsatta visar olika motstånd för att visa sin inställning till brottet. Först verbalt motstånd gentemot gärningsmannen/männen:

Målsägande hamnade då på marken, varpå de uppmanade honom att ta av sig kläderna. När han sade nej, slog de honom igen och han tog då av sig skorna... Han vägrade ta av sig allt, men fick då av de båda ytterligare slag och sparkar.²⁹

Målsäganden motsätter sig händelsen genom att uttrycka sig verbalt att denne vägrar att göra som de tilltalade vill. Genom våld blir han sedan tvungen att göra som gärningsmännen vill.

Ett till exempel på verbalt motstånd är ur följande rättsfall:

²⁹ Solna Tingsrätt beslut B331-13 samt Hovrätt beslut B4345-13. S.8.

Den tilltalades röst lät förvrängd och han lät plötsligt arg och hotfull. Målsäganden svarade den tilltalade att han absolut inte ville det...Men den tilltalade slutade inte...Det gjorde fruktansvärt ont, målsäganden började då gråta och bad den tilltalade att sluta.³⁰

Som svar på den tilltalades tvång säger målsägande att denne inte vill utföra den sexuella handling den tilltalade sedan tvingar målsäganden att utföra. Målsäganden fortsätter därefter att verbalt och genom tårar fysiskt visa sin ovilja till det som den tilltalade utsätter målsägande för. Ett ytterligare exempel på fysiskt krav på motstånd från offret gentemot gärningsmannen är följande:

Målsäganden försökte slita sig loss men den tilltalade var mycket stark och höll strypgrepp om målsägandens hals... Målsäganden lyckades därav inte ta sig ur den tilltalades grepp och blev våldtagen för tredje gången av den tilltalade.³¹

Utöver det fysiska och verbala motstånden från målsäganden är ytterligare en återkommande faktor i de analyserade rättsfallen är även hur målsäganden ofta intar en passiv roll på grund av rädsla för vad som skall hända om denne utför någon form av motstånd mot gärningsmannen. Fyra exempel nedan visar detta:

Under färden slog de två tilltalade männen honom om och om igen... Han hade inte mycket känslor kvar. Målsäganden var chockad och tänkte på vad som skulle hända och hur han skulle hantera situationen. Efteråt förebrår han sig dagligen för att han inte slog tillbaka.³²

Den målsägande var kraftigt berusad och låg och sov under eller i direkt anslutning till den påstådda gärningen... Målsäganden har vidare uppgett att hans minnesbilder från händelsen är så vaga att han inte minns något av den efterfest som han deltagit i hemma hos sin vän. Istället har målsäganden berättat att hans första minnesbild är från när han vaknar upp i anslutning till att den påstådda gärningen avslutas.³³

Självt blödde han, var barfota och hade ont överallt och hade ingenstans att ta vägen. Han

³⁰ Nyköpings Tingsrätt beslut B221-05 samt Svea Hovrätt beslut B2732-05. S.10-11.

³¹ Södertörns Tingsrätt beslut B5419-08 samt Svea Hovrätt beslut B5161-08. S.12.

³² Solna Tingsrätt beslut B331-13 samt Hovrätt beslut B4345-13. S. 7-9.

³³ Varbergs Tingsrätt beslut B1786-11 samt Hovrätten för Västra Sverige beslut B4028-11. S.15.

tänkt även att det kanske skulle bli värre om han försökte ta sig därifrån. Det fanns ingen möjlighet att fly och han såg ingen annan på badet som han kunde ropa på.³⁴

Den tilltalade hade under kvällens gång gett komplimanger till målsäganden som denne var obekvämd med, men gav inga uttryckliga reaktioner mer än grimaser för ogillandet... När de sexuella handlingarna utfördes sov målsäganden och var även påverkade av alkohol och eventuellt någon annan drog. Omedelbart efter att den tilltalade utfört handlingen visade målsäganden uttryckligen sitt ogillande och anmälde händelsen för polisen, vilket talar klart för att målsäganden inte var införstådd med vad som skedde.³⁵

Som svar på ett händelseförlopp framför hovrätten följande uttalande:

Målsäganden har uppgett att han sov när den tilltalade utförde de sexuella handlingarna och att han även var påverkad av alkohol och eventuellt någon annan drog. Målsäganden var påtagligt berusad när händelserna utspelades men behöver inte betyda att han då var så påverkad att han befann sig i ett i lagens mening i ett hjälplöst tillstånd,³⁶ och därav inte gav samtycke.³⁷

Samtliga domstolar i de analyserade rättsfallen lägger stor fokus på målsägandes verbala, fysiska och/eller icke motstånd i brottet. Förväntningarna på att offret i fråga skall att sätta en gräns har stor fokus i samtliga rättsfall. I samtliga rättsfall har även mer eller mindre passivitet från målsägande ägt rum. Om målsäganden, som exemplet ovan inte gjort något motstånd gentemot den tilltalade, eller väntade att utföra något sorts motstånd så förväntar sig hovrätten en förklaring och anledning till det passiva beteendet från målsäganden. Att domstolarna kräver en förklaring till varför männen i dessa fall inte kunnat försvara sig kan tänkas bero på den rådande maskulinitets diskursen, att en man är stark och alltid kan försvara sig om denne inte samtycker till ett handling. I de fall då målsäganden varit passiv diskuteras då varför offret inte gjort något motstånd. Att ifrågasätta målsäganden som är passiva och inte utför motstånd bygger då på tanken om att ett "riktig man" skall kunna göra motstånd. Tyvärr, som vi har sett är inte detta alltid fallet då en person som

³⁴ Solna Tingsrätt beslut B331-13 samt Hovrätt beslut B4345-13. S.8.

³⁵ Malmö Tingsrätt beslut B4481-09 samt Skåne och Blekinge Hovrätt beslut B1603-09. S.4-5.

³⁶ Hjälplöst tillstånd innebär enligt Brottsbalken, Kapitel 1-12 S.6:12 att personen på grund av "medvetlöshet, sömn, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i ett hjälplöst tillstånd".

³⁷ Malmö Tingsrätt beslut B4481-09 samt Skåne och Blekinge Hovrätt beslut B1603-09. S.6.

befinner sig i ett utsatt läge inte alltid kan värja sig, hur stark individen än må vara. Att passivitet visar sig mer eller mindre i samtliga rättsfall så kan frånvaron av motstånd dock ej tolkas som samtycke.

4.2.2 Gärningsmannen = “en riktig man”

Den tilltalades handlade framställs i rättsfallen i kontrast med offrets verbala, fysiska och/eller icke-motstånd. Den tilltalade beskrivs således som starkare än målsäganden, både fysiskt och psykiskt. I följande tre exempel visas den tilltalades fysiska styrka som relevant:

Under det tredje överfallet sa den tilltalade till den målsäganden att gå in i porten, när målsäganden vägrade tog den tilltalade stryptag och försökte dra honom in i porten... Målsäganden försökte slita sig loss men den tilltalade var mycket stark... Efter våldtäkten hade ägt rum lyckades målsäganden ta sig loss.³⁸

Den tilltalade böjde sig över på målsägandes sida, höll fast honom och tryckte ner honom i sätet. Den tilltalade var väldigt stark och dennes aggressiva tonfall gjorde den målsägande väldigt rädd.³⁹

Han spjärnade emot i dörröppningen, men då slog den tilltalade honom först med spaden över ryggen och vänster överarm och sedan gick denne runt bilen och drog in honom i baksätet.⁴⁰

De ovanstående exemplen ger en förklaring till hovrätterna varför målsäganden inte kunde försvara sig. Det är på grund av gärningsmannens fysiska överlägsenhet som genom exemplen visas genom fysiskt våld. Så samtidigt som målsäganden beskrivs som svagt så beskrivs gärningsmannen som stark. Om det inte handlar om fysiskt våld så handlar det istället om att den tilltalade har övertag via hot av mer psykiskt slag, vilket får den målsäganden att göra som den tilltalade verbalt tvingar till:

Den tilltalade onanerade och sa att målsäganden skulle följa med, annars skulle mannen bli arg.

³⁸ Södertörns Tingsrätt beslut B5419-08 samt Svea Hovrätt beslut B5161-08. S.12.

³⁹ Nyköpings Tingsrätt beslut B221-05 samt Svea Hovrätt beslut B2732-05. S.9.

⁴⁰ Solna Tingsrätt beslut B331-13 samt Hovrätt beslut B4345-13. S. 7,18.

Den tilltalade var aggressiv och ilsken, därför följde målsäganden med... Målsäganden blev tillsagd att denne skulle "hålla käften, annars slår jag ihjäl dig". När övergreppet var över sa den tilltalade att målsäganden inte fick berätta för någon för då skulle den tilltalade döda honom... Den tilltalade började sedan förhöra målsäganden om vad hans fru hette, vart dottern gick i skolan och var de bodde. Målsäganden vågade inte annat än uppge sin adress.⁴¹

Ett ytterligare exempel på psykiska hot som får målsäganden att framstå som svag gentemot den hotfulla gärningsmannen är följande exempel:

Han började gråta och bad att den tilltalade skulle sluta. Till svar fick målsäganden att han skulle "hålla käft" och att den tilltalade skulle mörda honom om han inte var tyst... För att hantera situationen "stängde" målsäganden "av" psykiskt. Han trodde då inte han skulle komma levande därifrån.⁴²

Ett ytterligare återkommande tema i rättsfallen är att man kan se hur heteronormen är kopplad till maskuliniteten. En homosexuell handling riskerar att förtrycka målsäganden och även riskera både målsäganden och den tilltalades manliga identitet. Att målsäganden uttrycker en skam över händelsen som skett och förklara varför denne själv inte hade möjlighet att försvara sig, dessa två komponenter blir ett försök att bibehålla sin manlighet:

Efter händelsen ångrade han det han gjort tillsammans med målsäganden. Han uppmanade därför målsäganden - möjligen på ett sätt som för målsäganden framstod som bryskt och hotfullt - att inte för någon berätta vad som hänt mellan dem. Han är själv inte homosexuell och tyckte det hela var mycket pinsamt.⁴³

Den tilltalade var i chock i samtalet med polisen efter händelsen. Den tilltalade uttryckte mycket ångest över sin påstådda handling av målsäganden, särskilt att han enligt målsäganden hade sugit på dennes penis.⁴⁴

Det är tydligt hur de presenterade diskurserna är beroende av varandra. Följden för en man som fallit offer för sexuellt våld är att denne beskrivs i "icke manliga" termer, och istället beskrivs

⁴¹ Södertörns Tingsrätt beslut B5419-08 samt Svea Hovrätt beslut B5161-08. S.11-12.

⁴² Nyköpings Tingsrätt beslut B221-05 samt Svea Hovrätt beslut B2732-05. S.10-11.

⁴³ Nyköpings Tingsrätt beslut B221-05 samt Svea Hovrätt beslut B2732-05. S.8.

⁴⁴ Värmlands Tingsrätt beslut 658-13 samt Hovrätten för Västra Sverige beslut B2605-13. S.10-11.

termer som är kopplade till kvinnliga attribut, och detta gör enligt dagens diskurser offret till en "icke man." Om målsägande inte gjort motstånd utan att vara i ett hjälplöst tillstånd så förklaras det med att denne blivit rädd på grund av hot eller varit fysiskt underlägsen, alternativet att slå emot har inte funnits, för hade målsäganden således inte blivit våldtagen. Även i det enskilda fall då en man var i ett hjälplöst tillstånd var det tveksamt enligt hovrätten. Målsäganden har således misslyckats att uppnå de kriterier som krävs av dagens rådande maskulinitets diskurs, vilket är att kunna försvara sig själv från ett sexuellt övergrepp. Detta visar hur diskursen om manlighet är ett krav på en individ för att tillhöra gruppen "män". Män ska kunna försvara sig själva. Beskrivningen av offrets motstånd sker i kontrast till att gärningsmannen beskrivs både av målsäganden och rätten i termer kopplade till manliga attribut, såsom stark och hotfull. Först när denna kontrast mellan gärningsman och offer sker verkar rätten förstå varför den utsatta mannen fallit offer för det sexuella våldet.

5. Resultat & Diskussion

Reproduceras eller utmanar hovrätterna de rådande diskurserna?

Diskursanalys valdes som metod då språkliga val och uttryck påverkar hur samhällets diskurser ser ut. Även om det språkliga uttrycket framstår som naturliga processer så har de språkliga val som görs av individer alltid en orsak och en innebörd bakom sig, det är aldrig slumpmässigt utvalda ord människor använder utan det finns alltid en historisk och kulturell förankring. På grund av denna premis ville jag således se om hovrätterna reproduceras eller utmanar de rådande diskurserna kring maskulinitet och offeridentitet. Genom analysen av de framträdande diskurserna kan två slutsatser dras. Hovrätterna reproducerar de rådande diskurserna och detta leder i sin tur till den andra slutsatsen som är att på grund av den dikotomin som existerar kan inte en individ som ingår i den sociala kategorin "man" samtidigt ses som ett offer för sexuellt våld. De manliga offren i de analyserade rättsfallen förnekas inte offerstatus av hovrätterna, men förnekas istället att tillhöra den socialt konstruerade gruppen "män".

Enligt Christie kan endast målsäganden bli sedd som ett offer om brottet passar in i de sex kriterierna för det "idealiska offret" och den "idealiska gärningsmannen". Problematiken är dock egentligen inte huruvida en man kan vara ett offer för sexuellt våld, för att genom analys av rättsfallen anser jag att hovrätterna framställer de utsatta männen som offer för de faktiska

handlingen dem utsätts för. Men det blir problematiskt då mannens offerstatus ställs i relation till den rådande hegemoniska maskulinitets diskurs som härskar i dagens samhälle. Istället för att vara en man och ett offer, som borde vara fullt möjligt, blir mannen istället uppbyggd genom kvinnliga attribut⁴⁵, alltså en en "icke-man", för att på så sätt kunna inneha status som ett offer för sexuellt våld. För en individ som anser sig tillhöra den sociala gruppen "man" och som faller offer för sexuellt våld har således två alternativ. Antingen kan denne anmäla brottet, får då status som offer och som konsekvens blir en "icke-man". Alternativt kan denne välja att inte anmäla brottet och då behålla sin tillhörighet i "mans"gruppen genom att ignorera händelsen eller hävda sig, att motstånd gjordes som en "riktig man". En man kan vara en man eller en "icke man" som utsatts för sexuellt våld med offerstatus.

Offret och gärningsmannen är beroende av varandra, det manliga offret skall beskrivas som "svagt" mot den "onda, hotfulla" och okända gärningsmannen. Christie menar att diktomin mellan dessa två är ett måste för att ett offer skall uppnå offerstatus.⁴⁶ Det kan således inte vara en man som manligt offer och en man som manlig gärningsman i ett rättsfall. Hade offren i de analyserade rättsfallen varit kvinnor hade det inte krävts en avköning då kvinnan idag är kopplat till begreppet offer. MacKinnon menar att dagens diskurser både stigmatiserar det kvinnliga och manligas sociala kön.⁴⁷ MacKinnons tanke om att både kvinnan och mannens biologiska kön är kopplat till genus är framträdande. Individen i den manliga kroppen förväntas agera, inte bli utsatt för en våldtäkt. En man som därför inte betar sig utifrån samhällets normer och föreställningar blir därmed en "icke man" och kan således inte beskrivas med termer kopplade till manlighet. Den maskulinitets hegemoni som idag råder säkrar underordningen av alla andra grupper i samhället som inte passar in på "ideal bilden" av vad och hur en "riktig man" är eller bör vara. Män som inte passar in på beskrivningen, exempelvis en man som fallit offer för sexuellt våld, visar hur den rådande hegemonin inte endast påverkar exempelvis kvinnor negativt utan även de män som faller utanför denna upphöjda norm.

Det antas efter att ha analyserat rättsfallen att hovrätterna inte funderar över problematiken om en man verkligen kan vara ett offer. Det är ett offer och det är en gärningsman och hovrättens uppgift är att undersöka vad som skett i det påstådda brottet. Alltså antas det att reproduktionen av

⁴⁵ Eduards, 2004, s.257.

⁴⁶ Christie, 2001, s.54.

⁴⁷ MacKinnon, 1991, s.22.

diskurserna kring maskulinitet och offerskap är en omedveten process. Genom att rättsystemet beskriver mannen som "icke man" kan denne således rättfärdigas statusen som offer för sexuellt våld. Om denna handling av hovrätterna är omedvetet kan det ses som ännu mer problematiskt än om det vore medvetet. MacKinnon påpekar att mannen som norm ses som naturligt istället för något som vidmakthåller diskurser och maktförhållanden i samhället. Detta visar hur viktigt det är att synliggöra diskurser och normer som existerar och upprätthåller maktförhållanden. Utan ett ifrågasättande finns en risk att rådande maktstrukturer och diskurser gror sig djupare in i vad samhället anser är det naturliga. Detta leder i sin tur till att både synen på män och kvinnor respektive offer och förövare blir allt mer problematiskt. Sveriges rättsväsende medverkar aktivt i att omvandla uppfattningar om kön till något konkret och verkligt, därav är det även deras uppgift att vara kritiska till det som ses som normalt och bidra till social förändring för att få mer jämlika maktförhållanden. Det är människan som har skapat de normer som existerar och det är människan som kollektivt kan förändra dessa. McKinnon menar vidare att för att kunna motverka och arbeta mot en jämlikhet mellan könen på rättslig nivå så krävs en förändring, en ny relation mellan verklighet och lag. Det första steget att ta är frågan om medvetenhet, det krävs en analys och beskrivning av situationen för att förändra maktbalansen.⁴⁸ Khan menar att bristen på kunskap i samhället kring detta område bidrar till att ämnet stigmatiseras allt mer och att dessa män inte får den hjälp de behöver.

Denna brist på ifrågasättande från samhället kunde finnas i ett av de analyserade rättsfallen:

När målsäganden kom ut ur porten drog han upp sina byxor och sprang fram till några personer som äntrade på en taxi och bad om hjälp. De trodde dock inte på att han blivit våldtagen eftersom han var man.⁴⁹

De som tillhör den socialt konstruerade gruppen "män" antas genom normer och föreställningar att vara starka och dominanta. Då individer som anser sig tillhöra gruppen "man" faller offer för sexuellt våld och som resultat faller utanför dessa normer blir då motsatsen till en man och maskulinitet. Att det finns svårigheter att se män som offer för sexuellt våld tros vara den största anledningen till varför just detta brott är samhällets minst diskuterade brott.⁵⁰ Precis som

⁴⁸ MacKinnon, 1991, s.25.

⁴⁹ Södertörns Tingsrätt beslut B5419-08 samt Svea Hovrätt beslut B5161-08. s.12.

⁵⁰ Pino & Meier, 1999, s.981.

MacKinnon diskuterar trots det första steget mot att utmana rådande diskurserna att vara medvetenhet. Därför är min förhoppning med min uppsats att den kan bidra till den beskrivning av situationen som krävs för att förändra maktbalansen i samhället. Samhället måste ta första steget för att erkänna att män kan vara offer och fortfarande vara män, detta för att män själva sedan skall kunna se sig som offer.

Vidare forskning

Området kring män som offer för sexuellt våld intresserar mig särskilt mycket och för att utveckla mina kunskaper inom ämnet finns många vägar att gå. För att bygga vidare på denna uppsats vore det intressant att finna och analysera rättsfall där offret är en man och gärningspersonen en kvinna. Det vore intressant för att se hur fallen med en kvinnlig förövare eventuellt skiljer sig från fall där det är en manlig gärningsman till endast manliga offer. Trots att inget fall med en kvinnlig förövare kunde hittas vid sökningen av rättsfall till denna uppsats så kan det tänkas att det blir ytterligare mer problematiskt på grund av den rådande diskursen kring heterosexualitet och maskulinitet. Det kan tänkas att då snarare blir en återmaskulinisering än en avmaskulinisering, som har analyserats i denna uppsats.

Referenser

Litteraturförteckning

Abdullah-Khan, Noreen, 2008, *Male rape: The emergence of a social and legal issue*, Palgrave Macmillan, New York.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina, 2005, *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Studentlitteratur, Lund.

Börjesson, Mats, 2003, *Diskurser och konstruktioner: En sorts metodbok*, Studentlitteratur, Lund.

Christie, Nils, 2001, *Det idealiska offret, I Det motspänstiga offret*, (red) Malin Åkerström, Ingrid Sahlin, Studentlitteratur, Lund.

Connell, Raewyn, 2009, *Om Genus*, Daidalos, Göteborg.

Davies, Michelle & Rogers, Paul, 2006, *Perceptions of male victims in depicted sexual assaults: A review of the literature*. *Aggression and Violent Behavior*. 11: pp.367–377.

Eduards, Maud, 2004, *Våld utan gränser: om krig och hotad manlighet* (red) Y. Svanström och Östberg, K.: *Än män då? Kön och feminism i Sverige under 150 år*. pp.245-270. Atlas, Stockholm.

Knutagård, Hans, 2009, *men du har ju blivit våldtagen: om våldtagna mäns ordlöshet*, SRHR, Socialmedicinska enheten, Universitetssjukhuset MAS, Malmö.

Leijonhufvud, Madeleine, 2008, *Samtyckesutredningen: lagskydd för den sexuella integriteten*, Thomson Förlag AB, Stockholm.

MacKinnon, Catharine A., 1991, *Plädering för en feministisk rättsteori*, *Kvinnovetenskaplig tidskrift*., 12:1, pp.16-26.

Monk-Turner, Elizabeth and Light David, 2010, *Male sexual assault and rape: who seeks*

counseling? Sexual abuse: a journal of research and treatment. 22 (3): pp.255-265.

Philips, Louise & Winter Jørgensen, Marianne, 2000, *Diskursanalys som teori och metod.* Studentlitteratur, Lund.

Weiss, Karen G., 2010, *Male sexual victimization: examining men's experiences of rape and sexual assault.* Men and masculinities, vol. 12 no. 3, pp. 275-298.

W.Pino, Nathan & F. Meier, Robert, 1999, *Gender Differences in Rape Reporting, Sex Roles,* Vol. 40, Issue 11, pp.979-990.

Rättsfall

Nyköpings Tingsrätt beslut B221-05 samt Svea Hovrätt beslut B2732-05.

Södertörns Tingsrätt beslut B5419-08 samt Svea Hovrätt beslut B5161-08.

Malmö Tingsrätt beslut B4481-09 samt Skåne och Blekinge Hovrätt beslut B1603-09.

Varbergs Tingsrätt beslut B1786-11 samt Hovrätten för Västra Sverige beslut B4028-11.

Solna Tingsrätt beslut B331-13 samt Hovrätt beslut B4345-13.

Värmlands Tingsrätt beslut 658-13 samt Hovrätten för Västra Sverige beslut B2605-13.